

બે સરસ્વતી-સ્તોત્ર

-સં. મુનિ રત્નકીર્તિવિજય

વિદ્યાનાં તથા શ્રુતજ્ઞાનનાં અધિષ્ઠાત્રી માતા સરસ્વતી દેવીનાં બે અપ્રસિદ્ધ સ્તોત્રરત્નો યથામતિ સંપાદિત કરી અત્રે રજૂ કરતાં હર્ષાનુભવ કરું છું. બાલમતિ છતાં પૂજ્ય ગુર્વાજ્ઞાથી દોરવાઈને આ સાહસ કર્યું છે, તેથી બાલસુલભ ક્ષતિઓ ક્ષન્તવ્ય ગણવાની મનીષિજનોને વિજ્ઞસિ છે. પ્રથમ સ્તોત્રની બે પત્રની એક પ્રતિ મળેલ છે, જે અનુમાનતઃ ૧૫ માં શતકની લખાયેલી જણાય છે. પ્રાન્તે "જ્ઞાની મેધેન લિખિતમ્ " એમ લેખકનો નિર્દેશ છે, પણ સંવત્નો, રચના સંવત્નો કે કર્તાનો નિર્દેશ નથી. સમગ્રપણે સ્તોત્રનો ભાવ તપાસતાં કોઈ યોગમાર્ગના સાધકની આ મંત્ર-યંત્રની વિશિષ્ટ આમ્નાયગર્ભિત રચના છે, તેમ પૂજ્યોથી જાણવા મળ્યું છે. સ્તોત્ર નિઃશંક પ્રભાવપૂર્ણ લાગે છે. છઠ્ઠા પદ્યમાંના 'નિર્ગન્થ' પદ પરથી કોઈ જૈન કર્તાની રચના હોય તો તે અસંભવિત નથી.

બીજું સ્તોત્ર 'જિનવાક્સ્તુતિ' નામે છે. તે મુખ્યત્વે જૈન આમ્નાય પ્રમાણેના સરસ્વતી -શ્રુતદેવીના સ્વરૂપનું, નામોનું તથા ગુણનું વર્ણન કરે છે. તે એક સાવ નાના પ્રકીર્ણ પત્રમાં લખાયેલું છે, જે પત્ર સંભવતઃ ૧૮ માં સૈકાનું જણાય છે. એમાં પણ પત્રમાં કે રચનામાં કર્તાનો ઉલ્લેખ છે નહિ. રચના પ્રગલ્ભ જણાય છે.

૧

(શ્રી શારદાયૈ નમઃ ॥)

અન્તઃ કુણ્ડલિનિપ્રસુપ્તભુજગાકરસ્ફુરદ્વિગ્રહાં,
શક્તિં કુણ્ડલિનીં વિધાય મનસા હુંકરદણ્ડહતામ્ ।
ષટ્ચત્રાણિ વિભિદ્ય સદ્ય મનસાં પ્રદ્યોતનદ્યોતનીં,
લીનાં બ્રહ્મપદે શિવેન સહિતામેકત્ર લીનાં સ્તુમઃ ॥૧॥

કન્દાત્કુણ્ડલિનિ ! ત્વદીયવપુષા નિર્ગત્ય તન્તુત્વિષા,
કિંચિદ્ધ્રુમ્બિતમમ્બુજં શતદલં તદ્બ્રહ્મરન્ધ્રાદધઃ ।
યશ્ચન્દ્રદ્યુતિ ! ચિન્તયત્યવિરતં ભૂયોઽત્ર ભૂમણ્ડલે,
તન્મન્યે કવિચત્રવર્તિપદવીચ્છત્રકૃલાદ્વલ્ગતિ ॥ ૨ ॥

यस्त्वद्वक्त्रमृगाङ्गमण्डलमिलत्कान्तिप्रतानोच्छलत,
चञ्चच्चन्द्रकचक्रचित्रितककुष्कन्याकुलं ध्यायति ।
वाणी वाणिविचित्रभङ्गुरपदप्रागल्भ्यशृङ्गारिणी,
नृत्यत्युन्मदनर्तकीव सरसं त्वद्वक्त्ररङ्गाङ्गणे ॥ ३ ॥

देवि ! त्वत्पदचन्द्रकान्तकरकश्चयोतत्सुधानिर्झर-
स्नानानन्दतरङ्गितः पिबति यः पीयूषधारारसम् ।
तारालङ्कृतचन्द्रशुक्तिकुहरेणाकण्ठमुत्कण्ठितो,
वक्त्रेणोदिरतीव तं पुनरसौ वाणीविलासच्छलात् ॥ ४ ॥

क्षुभ्यत्क्षीरसमुद्रनिर्गतमहाशेषाहिलोकात्फणा
पत्रोन्निद्रसितारविन्दकुहरे ! चन्द्रस्फुरत्कर्णिके ! ।
देवि ! त्वां च निजं च पश्यति वपुर्यः कान्तिभिन्नान्तरं,
ब्राह्मि ! ब्रह्मविदस्य वल्गति वचःप्रागल्भ्यदुग्धाम्बुधे ! ॥ ५ ॥

नाभीपाण्डुरपुण्डरीककुहरे हृत्पुण्डरीके गल-
त्पीयूषद्रक् (व) वर्ष (र्षि) णि ! प्रविशतीं त्वां मात्रिकामालिनीम् ।
दृष्ट्वा भारति ! भारती प्रभवति प्रायेण पुंसो यया,
निर्ग्रन्थोऽपि शतान्यपि ग्रथयति ग्रन्थायुतानां नरः ॥ ६ ॥

त्वां मुक्तामयसर्वभूषणधरां श्वेताम्बरशडम्बरां,
गौरीं गौरिसुधां तरङ्गधवलामालोक्य हृत्पङ्कजे ।
वीणापुस्तकमौक्तिकक्षवलयश्वेताब्जवल्गत्करां,
न स्यात्कः शुचिवृत्तचक्रचरणाचातुर्यचिन्तामणिः ॥

अश्येत्स्वां तनुमिन्दुमण्डलगतां त्वां चाभितो मण्डितां,
यो ब्रह्माण्डकरण्डपिण्डितसुधाडिण्डीरपिण्डैरिव ।
सुस्वच्छ्रेद्गतिगद्यपद्यलहरीलीलाविलासामृतैः,
सानन्दास्तमुपाचरन्ति कवयश्चन्द्रं चक्रेर इव ॥ ८ ॥

तद्देदान्तशिरस्तर्दोकृतिमुखं ज्योतिःक्तालोचनं,
तत्तद्देदभुजं तु (त) दात्महृदयं तद्दद्यपद्यां हि च ।
यस्त्वद्वर्ष् विभावयत्यविरतं वाग्देवि ! तद्वाङ्मयं,
शब्दब्रह्मणि निष्ठितः स परमब्रह्मैकतामश्नुते ॥ ९ ॥

वाग्बीजं स्मर बीजवेष्टितमतो ज्योतिःकलाभृद्धि-

रष्टद्वादशषोडशद्विगुणितद्विष्टब्जपत्रान्वितम् ।

तद्वीजाक्षरकादिवर्णरचितान्यग्रे दलस्यान्तरे,

हंसः कूड(ट)युतं भवेदवितथं यन्त्रं तु सारस्वतम् ॥ १० ॥

ॐ ह्रीं श्रीं स[ह] ह्रीं सबीजकलितां वाग्वादिनीदेवतां,

गीर्वाणासुरपूजितामनुदिनं कश्मीरदेशे भवाम् ।

अश्रान्तं निजभक्तिशक्तिवशतो यो ध्यायति प्रस्फुटं,

बुद्धिज्ञानविचारसारमहितः स्याद्देव्यसौ साम्प्रतम् ॥ ११ ॥

स्मृत्वा यन्त्रं सहस्रच्छदकमलमनुध्याय नाभीहृदोत्थं,

चेतःस्निग्धोर्द्धनालं हृदि च विकचितां बाष्पनिर्यातना स्यात् ।

तन्मध्ये चोर्ध्वरूपामभयदवरदां पुस्तकम्भोजपाणीं(णिं),

वाग्देवीं तन्मुखाच्च स्वमुखमनुगतां चिन्तयेदक्षरालीम् ॥ १२ ॥

किमिह बहुविकल्पैश्चिन्तितैर्यस्य कण्ठे,

लुठति विमलवृत्तस्थूलमुक्तावलीयम् ।

भवति भवति नाथे भव्यभाषाविशेषै-

र्मधुरमधुसमृद्धस्तस्य वाचां विशेषः ॥ १३ ॥

*

इति श्री भारतीस्तवनं सम्पूर्णम् ॥

*

प्रशस्तिः यदक्षरपरिभ्रष्टं स्वरव्यञ्जनवर्जितम् ।

तत्सर्वं क्षमतां देवि ! प्रसीद परमेश्वरि ॥

*

जानीमेधेन लिखितम् । सुमतिधीरगणिपठनार्थम् ॥ श्री ॥

(श्रीमदहंद्वाण्यै नमः ।)

सर्वज्ञवाणी जयतात्सर्वभाषामयी शुभा ।

पञ्चत्रिंशदुणोपेता मनुपूर्वस्वरूपिणी ॥ १ ॥

दयामय्यमृतमयी वाग्देवी श्रुतदेवता ।

संसृष्टिविगमध्रौव्यदर्शिका भुवनेश्वरी ॥ २ ॥

ब्रह्मबीजध्वनिमयी श्रीमती वाग्भवात्मिका ।

ज्ञानदर्शनचारित्ररत्नत्रितययदायिका ॥ ३ ॥

अहंद्वाब्जसम्भूता भव्यकैरवचन्द्रिका ।

नयप्रमाणगम्भीरा नवतत्त्वगमान्विता ॥

वाग्वादिनी भगवती कुमतिध्वंसकरिणी ।

स्याद्वादिहृदयाम्भोजस्थायिनी मातृकामयी ॥ ५ ॥

नित्या सरस्वती सत्या ज्योतीरूपा जगद्धिता ।

वागीश्वरी सिद्धिदात्री सिद्धबीजमयी परा ॥ ६ ॥

परमैश्वर्यसहिता गणभृद्गुम्फिता श्रुते ।

सिद्धान्तार्थप्रदाऽचिन्त्याऽनन्तशक्तिश्च सारदा ॥ ७ ॥

स्याद्वादवादिनी श्रेष्ठा तारिणी भववारिधेः ।

या हज्जाड्यान्धकारस्य हरणे तरणिप्रभा ॥८॥ (अष्टभिः कुलकम् ॥)

सा महक्त्रे निवसताज्ज्ञानानन्दप्रदायिनी ।

नमस्या मामकी तस्यै बोधवीतु मुहुर्मुहुः ॥ ९ ॥

*

इति श्रीजिनवाक्स्तुतिः ।

श्री प्रवचनदेव्यै नमः । णमो बंधीए लिबीए । णमो सुयदेवयाए भगवईए ।

णमो सुयस्स भगवओ । श्री ज्योतिर्मायाभ्यां नमः ।

स्वामिनि ! शासनदेवते ! मत्सान्निध्यं विधेहि विश्वेशी ।

प्रवचनबोधो भगवति ! दयया भक्त्यय दातव्यः ॥ १ ॥

श्रीमदहंन्मातृकाभ्यो नमः ॥ श्री जिनशासनदेवताभ्यो नमः ॥ श्री प्रवचनमातृभ्यो नमः ॥